

Komplex kistérségi gyermekszegénység elleni programok

A TÉNYEK

- A gyerekek, pontosabban a gyerekes háztartások körében a szegénységi ráták évek óta meghaladják az ország népességére jellemző átlagos szintet. A legutolsó statisztikai adatok alapján a teljes népesség 12-13, a gyerekek 19-20%-a él a medián jövedelem 60%-a alatt. (Ez a küszöb egy fogyasztási egységre számítva megközelítőleg havi 50 ezer Ft jövedelmet jelentett 2007-ben.)
- A gyerekes családokat sem érinti egyformán ez a jelenség. A három és többgyerekes, valamint az egyszülős családok esetében legnagyobb a szegénységi kockázat, közöttük a szegénységben élők aránya megközelítőleg háromszorosa a teljes népességre jellemző szintnek. A szegénységhez vezető főbb társadalmi tényezők az alacsony aktivitási arány és iskolai végzettség, a szakképzettség hiánya; a „rossz” lakóhely, depressziós térség; rossz egészségi állapot, a roma népességhez tartozás.
- A szegénységben való felnevelkedés különösen veszélyezteti azokat a gyerekeket, akiknek szülei alacsony iskolázottságúak, a munkaerőpiacról tartósan kiszorulnak, sokadmagukkal nevelkednek egy családban, kis falvakban élnek, romák.
- A szegénység újratermelődésének két legmeghatározóbb intézménye és színtere a család és az iskola. A szülői erőforrások hiánya szűkíti a gyermekek esélyeit arra, hogy képességeiket időben, sokféle irányba fejlesszék. A létbizonytalanság és a szűkösség, a megfelelő családi minták hiánya és a gyermekekkel foglalkozó intézmények szakmai tevékenységének hiányosságai jelentősen korlátozzák a sikeres társadalmi beilleszkedés esélyeit. Az iskolai végzettség a szocializációs folyamat egyik legnagyobb súlyú kimenete, és egyben a felnőttkori társadalmi helyzet egyik legfontosabb meghatározója.

MIÉRT SZÜKSÉGES A TÁRSADALMI BEAVATKOZÁS?

- A gyerekeknek nincs idejük várni! A korai életévekben elszenvedett nélkülözések az egész életpályára hatással vannak.
- A korai életkorban történő beavatkozások jóval hatékonyabbak, mint a későbbi kompenzáló programok.
- A szegénységet újratermelő társadalmi folyamatok megszakítása a korai életkorban kezdődő, közös felelősségű beavatkozást igényel.
- Beavatkozás hiányában a következmény: fenntarthatatlan gazdaság (nincs képzett munkaerő, nincs forrás nyugdíjra, szociális ellátásokra).
- Beavatkozás hiányában a következmény: fenntarthatatlan társadalom (társadalmi feszültségek, kettészakadó társadalom, reménytelenség, passzivitás, betegség, bűnözés és költségei).

KOMPLEX GENERÁCIÓS PROGRAM A GYEREKSZEGÉNYSÉG CSÖKKENTÉSÉRE – „LEGYEN JOBB A GYEREKEKNEK” NEMZETI STRATÉGIA

A fenti problémák megoldására tett javaslatként készült el kormányzati felkérésre a Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program 2006 márciusában. Ez egyrészt olyan javaslatokat tartalmazott, amelyek a gyermekszegénység csökkentését, újratermelődésének korlátozását szolgálják, másrészt felvázolta a hosszú távra, legalább egy generációnyi időre (25 éves időszakra, 2007-2032.) tervezett program fő irányvonalait, harmadrészt részletesebben kidolgozta az első három év teendőit. A stratégia és egyben a program **céljai** a következők.

- Jelentősen, a jelenleginek töredékére csökkenjen a gyermekek és családjaik szegénységi aránya, és ezzel egyidejűleg közeledjenek egymáshoz a gyermekek továbbtanulási esélyei, életkilátásai.
- Szűnjenek meg a gyermeki kirekesztés, szegregálás és mélyszegénység szélsőséges formái, csökkenjen az életésélyeket romboló devianciák előfordulása.
- Alapvetően alakuljon át azon intézmények és szolgáltatások működés módja és szemlélete, amelyek ma hozzájárulnak a szegénység és kirekesztés újratermelődéséhez. Ezeknek az intézményeknek és szolgáltatásoknak a mainál sokkal többet kell tenniük a gyermekek képességeinek kibontásáért, azért, hogy felnőttként értelmes tevékenységek révén, teljes jogú polgárként kapcsolódjanak be a társadalom életébe.

A program alapján készült **„Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégiát**, az Országgyűlés 2007 májusában a parlamenti pártok szinte egyhangú egyetértése mellett fogadta el.

A Stratégia hangsúlyozza a komplex megközelítést, a szolgáltatások összehangolásának szükségességét. A stratégia céljainak elérése érdekében szükséges olyan, a hátrányos helyzetű térségek speciális jellemzőire szabott fejlesztési koncepciók kidolgozása, amelyek lehetővé teszik a helyi erőforrások és az elérhető támogatások összehangolását.

A gyerekek jövőbeni esélyeinek javítása, a kulturális, szocializációs hátrányok csökkentése összetett feladat, hosszú távon segíti a hátrányos helyzetű csoportok gazdasági aktivitásának növelését. Lényeges eleme a gyerekek gondozásában, nevelésében, készségfejlesztésében, képességgondozásában, oktatásában és védelmében szerepet játszó intézmények (egészségügyi ellátás, védőnői szolgáltatás, közoktatási intézmények, gyermekjóléti szolgáltatások, gyerekeknek szolgáltatást nyújtó civil szervezetek, stb.) szektortól független együttműködése. Különös figyelmet igényelnek azok a régiók, ahol a szegénységben élő gyerekek aránya az országos átlagot meghaladja. A településszerkezetet tekintve ezekben a régiókban dominánsak az aprófalvak, ezáltal az alapvető egészségügyi, szociális és gyermekjóléti, valamint közoktatási szolgáltatásokhoz való hozzáférés az ott élők számára nehézséget okoz.

A stratégiát megalkotó szakértői munkacsoport a Miniszterelnöki Hivatal és az MTA közötti együttműködésben, az ún. stratégiai kutatások keretében állította fel az MTA KTI Gyerekprogram Irodát. Az Iroda egyik kulcsfontosságú feladata – a gyerekekre és családjaikra vonatkozó jogalkotás figyelemmel követése, a jogszabálytervezetek véleményezése, jogszabályokra vonatkozó javaslatlétél és az azokat megalapozó adatfelvétel és –feldolgozás mellett – a Stratégia végrehajtásának modellezése a Szécsényi kistérségi alkalmazási kísérlet keretében.

HOGYAN KAPCSOLÓDNAK A NEMZETI STRATÉGIÁHOZ A TÁMOP 5.2.1, 5.2.2 ÉS 5.2.3 INTÉZKEDÉSEI

2007 volt a Nemzeti Stratégia induló éve. Ebben az évben a gyerekes családok helyzete romlott. A romlás oka az előre is látható rossz gazdasági helyzet és forráshiány, amely nem párosult a sebezhető csoportok – így a gyermekesek – különös, illetve elégséges védelmével. A gyerekes családok szükségleteire válaszoló Stratégia komplex megvalósítását költségvetési források hiányában a kormány mellőzte, egyes elemeinek végrehajtását a szintén 2007-ben induló ÚMFT körébe utalta.

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv szinte minden operatív programja tartalmaz olyan elemeket, amelyek hatással vannak a gyermekes családok, a gyermekek helyzetére. Alapvető probléma azonban, hogy a társadalmi problémák komplex közelítését célzó, az uniós forrásokat nem az ágazati logika mentén felhasználó „Gyerekesély” zászlóshajó-kísérlet meghiúsult. Így az akciótervekben (AT) megjelenő intézkedések csak részben jelentenek összehangolt, komplex fejlesztéseket. A Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) keretében jelenleg egy olyan konstrukció megvalósítása van folyamatban, amely egyértelműen a gyerekszegénység elleni Nemzeti stratégiához kapcsolódik. A TÁMOP 5.2.1-es kiemelt program a Stratégia két elemének - korai fejlesztés és képességgondozás, valamint kistérségi komplex gyerekszegénység programok – országos kiterjesztését készíti elő.

TÁMOP 5.2.1: „Gyerekesély program országos kiterjesztésének szakmai-módszertani megalapozása és a program kísérése”

A Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet és vele konzorciumban együttműködő MTA KTI Gyerekprogram Iroda valósítja meg 2008 és 2010 között a „Gyerekesély program országos kiterjesztésének szakmai-módszertani megalapozása és a program kísérése” című kiemelt projektet. A program összefoglaló céljai:

- a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben a gyerekek és családjaik helyzetét javító komplex helyi programok kidolgozásának és megvalósításának elősegítése,
- a Biztos kezdet programok szakmai-módszertani megalapozása és országos elterjesztése.

A projekt céljai szorosan kapcsolódnak az országgyűlési határozatban elfogadott „Legyen Jobb a Gyerekeknek!” Nemzeti Stratégia kiemelt fejlesztési irányaihoz, melyek indokoltságát a gyermekek és családjaik nélkülözésének csökkentése, a szegénységi ciklus megszakítása és a fenntartható gazdasági és társadalmi fejlődés feltételeinek megteremtése jelentik.

Közvetlenül a projekt a Stratégia alábbi fejlesztési irányaihoz kapcsolódik:

- a képességek kibontakoztatását, a sikeres iskolai pályafutást segítő intézmények és szolgáltatások fejlesztése, a szegregáció megszüntetése
- a gyermekes családokat célzó személyes szolgáltatások és szakellátások fejlesztése
- egészségesebb gyermekkor biztosítása

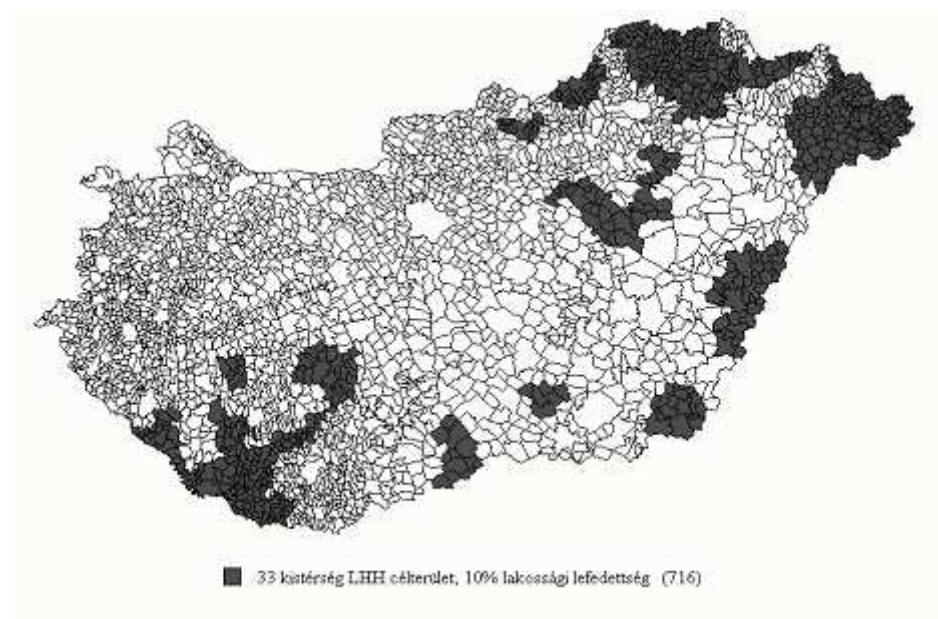
1) Komplex kistérségi programok:

Az MTA KTI Gyerekprogram Iroda által 2006-óta működtetett szécsényi alkalmazási kísérlet számos, más kistérségi programokban is hasznosítható tapasztalatot hozott. Ezen tapasztalatok, tanulságok tágabb érvényesítésére ad lehetőséget a TÁMOP 5.2.1-es kiemelt program.

A kistérségi programok megalapozásával a projekt célja a szolgáltatások működésének gyerek- és családbarátabbá alakítása, a kulcsfontosságú szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása, a szegregáció enyhítése.

A Gyermekprogram Iroda a komplex kistérségi programok előkészítésébe öt, a harminchárom komplex programmal támogatott leghátrányosabb helyzetű kistérséghez tartozó, együttműködésre nyitott kistérséget vont be:

Leghátrányosabb helyzetű kistérségek

Forrás: MTA RKK

A fejlesztések eredményeképpen a programban részt vevő kistérségek, települések a gyerekek fejlődését, a hátrányos helyzetű családban élők felzárkózását segítő környezetet biztosíthatnak az ott élő családok számára.

A komplex program megvalósításának feltételeit várhatóan a TÁMOP 5.2.3. (Integrált helyi programok a gyermekszegénység csökkentésére) konstrukciója biztosítja majd pályázati eljárás lebonyolítását követően, amelyre a tervek szerint a 2009-2010-es akciótervben kerül sor.

A kiválasztott kistérségek felkészülését regionális koordinátorok segítik. A kistérségekben a koordinátorok az alábbi együttműködési lehetőségeket ajánlják fel:

- megismertetni a kistérség minden érintettjével a Nemzeti Stratégiát;
- segíteni az értelmezést;
- elérni, hogy a szemlélete belsővé váljon, és áthassa az érintettek tevékenységét;
- pontos, és árnyalt helyzetkép készítése a kistérségről;

- a kistérségek legfontosabb érintett szereplői rendelkezzenek egyfajta, a Nemzeti Stratégia alapelvein nyugvó *jövőképpel*, készen álljanak a *gyerekbizottság* felállítására és a *stratégia* kidolgozására.

Az együttműködési területek mellett a főállású munkatársak **segítenek**:

- a *szécsényi* alkalmazás kísérlet *tapasztalatainak átadásában*;
- a program *megismertetésében*, a helyi *érdeklődés felkeltésében*, az érintett és érdekelt felek *felkutatásában*;
- *együttműködések kialakításában* különösen a helyi fejlesztésben érdekelt szervezetek, hálózatok képviselőivel;
- *helyi szakértők programba vonásában és felkészítésében* (képzés);
- *kistérségi helyzetkép* elkészítésében való közreműködéssel;
- *kistérségi jövőkép* elkészítésében való közreműködéssel;
- *tanácsadással a kapcsolódó pályázatok elkészítésében*.

A koordinátorok az alábbi együttműködést várják a kistérségi szereplőktől a munka során:

- a Nemzeti *Stratégia* alapelveinek és céljainak megismerését és *elfogadását a gyakorlatban* is;
- *lehetőséget*, hogy a térség érintett szereplőivel *együtt dolgozhassanak*: társulás és munkaszervezete, önkormányzatok, gyermek- és közoktatási intézmények, egészségügyi és szociális szolgáltatások, civil szervezetek, stb.;
- *információs szolgáltatást*;
- *aktív együttműködést*, az érintettek együttműködésének ösztönzését, rendszeres *párbeszédet*.

2) A Biztos Kezdet programok szakmai-módszertani megalapozása és országos elterjesztése

A gyerekszegénység újratermelődésének megakadályozása érdekében szükséges, hogy az ország egyre több hátrányos helyzetű településén és településrészein legyenek elérhetőek a 0-5 éves gyerekek és szüleik számára a korai életévekbe irányuló képességgondozó, fejlesztő szolgáltatások. A Biztos Kezdet programok révén így magas színvonalú szolgáltatáshoz juthatnak azok a családok, akik olyan településen, településrészen élnek, ahol a napközbeni szolgáltatásokkal való ellátottság a legrosszabb és ahol a legmagasabb a szegénység kockázata.

Az 5.2.1-es kiemelt program SZMI-ben folyó tevékenysége készíti elő az ÚMFT TÁMOP 5.2.2-es intézkedését. Ennek keretében 2009 és 2011 között megközelítőleg 200 program indítása várható.

Ilyen jelentős méretű fejlesztés sikerének – különös tekintettel arra, hogy ezek a programok az ország leghátrányosabb helyzetű kistérségeiben és hátrányos helyzetű településrészein valósulnak meg - feltétele a világos stratégia és pontos – a modell szakmai megalapozottságára és a teljesítményértékelés rendszerére is kitérő – tervezés. Cél egy olyan hálózat kialakítása, ami a program minimális szolgáltatásait megbízható színvonalon képes teljesíteni, dokumentálni, értékelni, fejleszteni, ami motiválja a program munkatársait arra, hogy a Biztos Kezdet program céljaival és alapelveivel összhangban lévő, magas színvonalú, az egyéni szükségletekhez is igazodó szolgáltatást nyújtson.

További információk lelőhelyei:

[Bass László - Darvas Ágnes - Farkas Zsombor - Ferge Zsuzsa: A gyermekszegénység elleni küzdelem állása 2008-ig. Beszámoló az MTA-MEH stratégiai kutatás 2007/2008-as fejleményeiről.](#)

[47/2007. \(V. 31.\) OGY határozat a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007–2032](#)

[A „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia kistérségekre alkalmazása. Az első alkalmazási kísérlet hátterének, tapasztalatainak összefoglalása gyakorlati alkalmazás céljaira. Készítették: az MTA Iroda és a Szécsényi Szakértői Csoport tagjai.](#)

[Új Magyarország fejlesztési terv](#)

[ÚMFT Akciótervek 2007-2008](#)

[1092/2007. \(XI. 29.\) Korm. határozata „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007-2032 szóló 47/2007. \(V.31.\) OGY határozat végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról \(2007-2010.\)](#)

[Bass László, Darvas Ágnes, Ferge Zsuzsa, Simon Mihály: A gyermekszegénység csökkentése továbbra is kulcskérdés. A Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program első két évéről. Esély, 2008. 4.](#)